

มหาวิทยาลัย
กรุงเทพธนบุรี
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ก.ก.น.

วช.
NRCT

การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 9
The Ninth National Symposium Concerning the Research Work

9

“การสร้างสรรค์ นวัตกรรม เพื่อเสริมสร้างวิถีชีวิตใหม่”

“Creating a New Innovation
for a New Lifestyle”

เล่มที่

4

วันอาทิตย์ที่ 25 เมษายน 2564
มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 9
มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
“การสร้างสรรค์ นวัตกรรม เพื่อเสริมสร้างวิถีชีวิตใหม่”

The ninth National Symposium Concerning the Research Work
Presentation at BTU

on

“Creating a New Innovation for a New Lifestyle”

25 เมษายน 2564

ณ ตึกอธิการ ชั้น 6 มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรีร่วมกับ

สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทย
การกีฬาแห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัยราชชมงคลรัตนโกสินทร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม วิทยาลัยเทคโนโลยีพนมวันท์

กลุ่มสาขาวิชาที่นำเสนอผลงานวิจัยทั้งภาคบรรยายและภาคโปสเตอร์

- กลุ่มสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
- กลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
- กลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ

สารบัญ

	หน้า
การนำเสนอผลงานวิจัย กลุ่มสาขาวิชามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์	
64 ศึกษาองค์ประกอบของผ้าไหมลายแคนแก่นคูน: เอกลักษณ์ประจำจังหวัด ขอนแก่น Study the composition of silk pattern “Kan Kaen Koon”: The Identity of Khon Kaen ดารารวรรณ เกตวัลท์, คมคาย หมื่นสาย 624	624
65 สภาพ ปัญหาและความต้องการในการเรียนรู้แบบตั้งรับและการเรียนรู้เชิงรุก State, Problems and Needs in Passive Learning and Active Learning ชยภรณ์ ไชยานุพงศ์..... 634	634
66 สภาพการปรับตัวของนักศึกษาจีน กรณีศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี Adaptation of Chinese students in Bangkokthonburi University พนิดา วิทิตยานนท์..... 644	644
67 สมรรถนะของนักเทคโนโลยีการศึกษา โรงเรียนเอกชนในสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน Competencies of Educational Technologists Private Schools under the Office of the Private Education Commission วิศกรณ์ โสภากิมุข..... 654	654
68 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อประกันชีวิต Factors Influencing the Decision to Purchase Additional Life Insurance บุษรา มัยอึ้ง..... 665	665
69 ปัจจัยที่มีต่อความสัมฤทธิ์ผลในการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลของ เทศบาลตำบลศรีสงคราม จังหวัดนครพนม Factors affecting the effectiveness of management in accordance with the principles of good governance. Si Songkhram Sub-district Municipality Nakhon Phanom Province คนัมพร กันทะกะ..... 675	675

ศึกษาองค์ประกอบของผ้าไหมลายแคนแก่นคูน:

เอกลักษณ์ประจำจังหวัดขอนแก่น

Study the composition of silk pattern “Kan Kaen Koon”:

The identity of Khon Kaen

ดรรารวรรณ เกตวัลห์¹, คมคาย หมื่นสาย²Darawan Ketawalha¹, Komkai Mhuensai²^{1,2}สาขาวิชาภาษาไทย, สังกัด คณะศิลปศาสตร์^{1,2}Branch. Thai Department Liberal Arts¹e-mail: kru.nid@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาองค์ประกอบของผ้าไหมลายแคนแก่นคูน : เอกลักษณ์ประจำจังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อศึกษาองค์ประกอบของผ้าไหมลายแคนแก่นคูนอันเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดขอนแก่นที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม ประเพณีและวัฒนธรรมของจังหวัด สัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติ ได้แก่ ลายดอกคูน, สัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ ได้แก่ ลายดอกคูน, สัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับสังคม ได้แก่ ลายแคน ลายกง ลายขอ ลายพานบายศรี ลายบักจับหรือหมากจับ, สัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับความเชื่อ ได้แก่ ลายดอกคูน และ ลายโคม, สัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับความเชื่อประเพณีและวัฒนธรรม ได้แก่ ลายดอกคูน ลายพานบายศรี ลายโคม ซึ่งความหมายในสัญลักษณ์ลายทั้ง 7 ที่นำมารวมเป็นผ้าไหมลาย “แคนแก่นคูน” นั้น เป็นองค์รวมของเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของจังหวัดขอนแก่นในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมของ จ.ขอนแก่น นำมาผนวกกับศิลปะการทอผ้าไหมมัดหมี่ของชนบทที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก จึงกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ได้รับความสนใจจากทั้งคนไทยและต่างชาติ สร้างชื่อเสียงและสร้างรายได้เข้าประเทศไทยจำนวนมาก

คำสำคัญ: เอกลักษณ์, ผ้าไหม, แคนแก่นคูน

Abstract

research studies on Study the composition of silk fabric with Kan Kaen Koon pattern: Khon Kaen identity. Have research objectives To study the composition of the unique Kan Kaen Koon silk fabric of Khon Kaen Province that is linked to the nature, economy, society, traditions and culture of the province. Symbols associated with nature are the Khoon flower pattern, the symbols that are associated with the economy include the Khoon flower pattern, the symbols that are associated with

society are the can, the Khong pattern, the Phan Baisri pattern, the bugle pattern or the catch, the symbol that is connected. With beliefs such as Khoon flowers and Khom designs, symbols linked to beliefs, traditions and cultures, such as Khoon flowers, Phan Bai Si, Khom designs. The meaning of the 7 symbols that are included in the silk pattern “Kan Kaen Koon” is a combination of the distinctive identity of Khon Kaen in all aspects. Regardless of nature, economy, society, beliefs, traditions and culture of Khon Kaen Province, it is combined with the rural art of weaving Mudmee silk cloth of the countryside that is famous all over the world. It became a unique identity that received the attention of both Thai and foreign people. Build a reputation and generate huge income in Thailand.

Keywords: identity, Silk, Kan-Kaen-Koon

บทนำ

การทอผ้ามัดหมี่เป็นงานฝีมือพื้นเมืองที่ได้รับความนิยมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เมื่อชาวบ้านไม่ได้ทำงานในไร่นาหรือเกี่ยวข้าวก็จะใช้เวลาว่างในการทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนหรือในงานวัฒนธรรม ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาชาวบ้านเริ่มขายสิ่งทอที่ไม่ใช่แล้ว ในหลายพื้นที่งานฝีมือจึงเข้ามาแทนที่การทำฟาร์มซึ่งเป็นแหล่งรายได้หลัก

อำเภอชนบทของขอนแก่น เป็นหนึ่งในอำเภอที่มีชื่อเสียงในเรื่องผ้าทอมัดหมี่และช่างทอผ้า หลังจากเติบโตจากกิจกรรมในครัวเรือนปัจจุบันชนบทเป็นเจ้าของกลุ่มช่างทอผ้าที่ขายและพัฒนางานฝีมือจนเป็นที่รู้จักกันในปัจจุบันว่า “ผ้าไหมมัดหมี่” เมื่อเร็ว ๆ นี้ขอนแก่นได้รับการประกาศให้เป็น “เมืองมัดหมี่” อย่างเป็นทางการจากสภาอุตสาหกรรมโลก การกำหนดได้คำนึงถึงรายละเอียดทางประวัติศาสตร์วัสดุมาตรฐานและการยอมรับสิ่งทอมัดหมี่ในเมือง ผ้าไหมมัดหมี่ของ อ.ชนบท จ.ขอนแก่น ถือเป็นผ้าไหมที่มีชื่อเสียงของจังหวัดขอนแก่น เพราะมีความสวยงาม ลวดลายละเอียดแตกต่างจากที่อื่น เอกลักษณ์ของผ้าไหมชนบทคือ การใช้วิธีการ “มัดหมี่” และการทอแบบดั้งเดิมและยังผ่านการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือ GI ตั้งแต่วันที่ 14 มกราคม 2552 ถือเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัดขอนแก่น ซึ่งผ้าทอมัดหมี่ที่แตกต่างจากที่อื่น เทคนิคที่ใช้ในการมัดและทอผ้าทำให้แต่ละชิ้นไม่เหมือนใคร ในทางเทคนิควิธีการทอผ้าแบบดั้งเดิมทำให้เกิดการตกของสีที่เต็มเต็มลวดลายที่ผูกสิ่งทอ ไม่ว่าจะการทอจะแม่นยำเพียงใดสีของผ้าไหมจะมีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยซึ่งทำให้สิ่งทอมีความรู้สึกเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์โฮมเมด (จาก <https://www.creativethailand.net>)

ในช่วงเวลาเดียวกันกับที่ขอนแก่นได้รับการยกย่องให้เป็น “เมืองมัดหมี่ของโลก” ผู้ทอในท้องถิ่นและหน่วยงานในพื้นที่ได้ร่วมกันพัฒนารูปแบบ “ผ้าแคนแก่นคูณ” ขึ้นเป็นครั้งแรกในรอบ 100 ปี มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มลักษณะของสิ่งทอและเสริมสร้างเอกลักษณ์ของจังหวัดขอนแก่นโดยรวม

ลายแคนแก่นคูณทั้งเจ็ดสะท้อนลักษณะของขอนแก่น 7 ประการ ได้แก่ 1. ลายแคน หมายถึง สัญลักษณ์แทนความเจริญและสนุกสนาน เมืองแห่งหมอแคน ความสุขของชาวขอนแก่น 2. ดอกคูณ หมายถึง สัญลักษณ์ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดขอนแก่น 3. พานบายศรี หมายถึง ความมีมิตรภาพ ประเพณีการผูกเสี่ยว และการยินดีต้อนรับผู้มาเยือนของประชาชนชาวขอนแก่น 4. ลายขอ หมายถึง สัญลักษณ์แห่งความอยู่ดีกินดี ความอุดมสมบูรณ์ของประชาชนชาวขอนแก่น 5. ลายโคม หมายถึง การสืบทอดภูมิปัญญาวัฒนธรรมของชาวขอนแก่น 6. ลายกง หมายถึง อาณาเขต บริเวณที่ได้รับการอารักขาให้เกิดความมั่นคง ปลอดภัย ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ตลอดไป 7. บักจับหรือหมากจับ หมายถึง ความรัก ความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประชาชนชาวขอนแก่น (จาก <https://khonkaenlink.info/home/news/7020.html>)

องค์ประกอบอันเป็นเอกลักษณ์ของลายแคนแก่นคูณที่ปรากฏทั้ง 7 นี้มีความสำคัญและเป็นที่น่าสนใจยิ่ง เนื่องจากเป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัดที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวขอนแก่นผ่านศิลปะการทอผ้า สร้างสรรค์เป็นลายแคนแก่นคูณอันงดงาม ซึ่งได้รับความสนใจจากคนไทยและต่างชาติ และเป็นการฟื้นฟูชุมชนทอผ้าให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายทั่วโลก สร้างรายได้มากมายให้แก่ประเทศไทยสมกับที่ได้ชื่อว่า “นครมาตมิขของโลก”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของผ้าไหมลายแคนแก่นคูณอันเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดขอนแก่น เชื่อมโยงกับธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวขอนแก่น

การทบทวนวรรณกรรม

สัญลักษณ์ (อ่านว่า สัน-ยะ-ลัก) เป็นคำที่บัญญัติให้ตรงกับคำว่า symbol ในภาษาอังกฤษ หมายถึง สิ่งที่กำหนดขึ้นให้มีความหมายแทนอีกสิ่งหนึ่ง เช่น ธงไตรรงค์เป็นสัญลักษณ์แทนชาติไทย ธรรมจักรเป็นสัญลักษณ์แทนพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ดอกกุหลาบสีแดงเป็นสัญลักษณ์แทนความรัก นิ้วก้อยที่ยกชูขึ้นเป็นสัญลักษณ์แทนการขอคืนดี ตัวอักษรเป็นสัญลักษณ์แทนเสียงพูด ตราสินค้า นับรวมเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งแทนชื่อของสินค้า สัญลักษณ์ อาจปรากฏรูปเป็น ภาพ ตัวอักษร เครื่องหมาย สี เสียง วัตถุ รูปปั้น ฯลฯ ที่กำหนดขึ้นให้เข้าใจกัน สัญลักษณ์อาจเปลี่ยนแปลงได้ (จาก <https://www.gotoknow.org/posts/415188>)

ตัวตนหรือเอกลักษณ์ (identity) เป็นลักษณะอันพิเศษของบุคคล สังคม หรือองค์กร เป็นการบ่งบอกถึงบุคคล สังคม หรือองค์กรนั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไร โดยมีการแสดงออกผ่านทางสัญลักษณ์ซึ่งมีความหมายเป็นที่เข้าใจร่วมกันในรูปแบบต่าง ๆ เช่น พิธีกรรม ประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม ดำเนินเรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ และปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งตัวตนหรือเอกลักษณ์นั้นเกิดจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (อภิญา เพ็ญพสุกุล, 2546) เป็นการสร้างความหมายผ่านระบบสัญลักษณ์ ภาพตัวแทน หรือเป็นการนำเสนอภาพตัวแทนที่ว่า อะไรบ้างที่เป็นเรา และเรามีความแตกต่างจากคนอื่นอย่างไร (นิษฐา หรุ่นเกษม, 2549) เอกลักษณ์จึงไม่ได้ถือกำเนิดขึ้นได้เอง แต่เป็นการก่อรูปจากสิ่ง

ที่เป็นอยู่จริง และดำรงไว้เพื่อให้เกิดการรับรู้สำหรับตนเองและผู้อื่น โดยมีกระบวนการทางสังคมในการร่วมสร้าง สืบทอด มีลักษณะที่เป็นพลวัตที่สัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวหรือเปลี่ยนแปลงตามเงื่อนไขของเวลาและสังคม (ปิยะวรรณ ปิ่นแก้ว, เกรียงศักดิ์ เขียวมั่ง, และพรสนอง วงศ์สิงห์ทอง 2560 : 227)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

ขอบเขตเนื้อหามุ่งศึกษาและวิเคราะห์ตามกรอบวัตถุประสงค์การวิจัย คือศึกษาองค์ประกอบของผ้าไหมลายแคนแก่นคูณอันเป็นเอกลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวขอนแก่น อันประกอบด้วย 1. ลายแคน 2. ลายดอกคูณ 3. ลายพานบายศรี 4. ลายขอ 5. ลายโคม 6. ลายกง 7. ลายบักจับหรือหมากจับ ใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์และเอกลักษณ์

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

- ศึกษาข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร ตำนาน บทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผ้าไหมลายแคนแก่นคูณ ในบริบทของธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวขอนแก่น
- ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์และเอกลักษณ์
- วิเคราะห์ข้อมูล และเรียบเรียง ตามกรอบของวัตถุประสงค์
- สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ
- นำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของผ้าไหมลายแคนแก่นคูณมีดังนี้

ลายแคน สัญลักษณ์แทนความเจริญและสนุกสนาน เมืองแห่งหมอแคน ความสุขของชาวขอนแก่น แคนเป็นเครื่องดนตรีประเภทเป่าของชาวพื้นเมืองทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ(ภาคอีสาน) ของประเทศไทยที่มีการสืบทอดวัฒนธรรมมาอย่างช้านาน ซึ่งมีที่มาจากหญิงหม้ายที่ประดิษฐ์เครื่องดนตรี “แคน” ที่มีเสียงคล้ายนกการเวก (การเวก)

ลายดอกคูณ มาจากต้นคูณ หรือ ราชพฤกษ์ เป็นสัญลักษณ์ต้นไม้ประจำจังหวัดขอนแก่นและต้นไม้ประจำชาติ มีดอกสีเหลืองสวยงาม โดยเฉพาะถนน 3 สายหลักที่สำคัญของ จ.ขอนแก่น ที่ถูกยกให้เป็นถนนดอกคูณ คือ ถนนกัลปพฤกษ์ ข้างมหาวิทยาลัยขอนแก่น ถนนมะลิวัลย์ ช่วงหน้ามหาวิทยาลัยขอนแก่นไปจนถึงจุดตัดถนนเลี้ยวเมืองสายขอนแก่น-อุดรธานี และ ถนนทางเข้าท่า

อากาศยาน จ.ขอนแก่น ที่มีต้นคูณนับร้อยต้นออกดอกสวยงามเป็นเสน่ห์และแลนด์มาร์คด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดขอนแก่น (จาก <https://www.khonkaenlink.info/home/news/8085.html>) ต้นคูณจะออกดอกในช่วงฤดูร้อน คือตั้งแต่ปลายเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม และจะออกดอกเหลืองอร่ามและสวยงามที่สุดในช่วงปลายเดือนมีนาคม-เมษายน ซึ่งสื่อถึงฤดูกาลท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลสงกรานต์ได้เริ่มต้นขึ้นแล้ว นอกจากนั้น ดอกคูณยังสามารถสร้างรายได้ให้ชาวขอนแก่นโดยการเก็บผักแห้ง หรือที่ชาวอีสานเรียกว่า “หมากแก่นคูณ” ไปจำหน่ายแก่ประเทศจีน เพื่อนำไปเป็นส่วนประกอบของยาสมุนไพรรักษาโรค เป็นรายได้เสริมให้ชาวขอนแก่นอีกด้วย

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าต้นคูณ หรือราชพฤกษ์เป็นต้นไม้มงคลนิยมใช้ประกอบพิธีที่สำคัญ เช่น พิธีเสกไม้หลักเมืองเป็นส่วนประกอบในการทำคาถาจอมพลและยอดธงชัยเฉลิมพลของกองทหาร ฯลฯ โดยควรปลูกต้นราชพฤกษ์ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของที่อยู่อาศัยเพื่อให้ผู้ที่อยู่อาศัยในบ้านเรือนมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นทวีคูณ ซึ่งความเป็นจริงคือทิศดังกล่าวจะได้รับแดดจัดตลอดช่วงบ่ายจึงควรปลูกต้นไม้ใหญ่เพื่อช่วยลดความร้อนและทำให้ประหยัดพลังงาน

คนไทยในสมัยโบราณยังมีความเชื่อว่าบ้านใดปลูกต้นราชพฤกษ์ไว้ประจำบ้านจะช่วยให้มีเกียรติมีศักดิ์ศรี ด้วยคนไทยส่วนใหญ่ยอมรับว่าต้นราชพฤกษ์เป็นต้นไม้ที่มีคุณค่าสูงและยังเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติไทยอีกด้วย นอกจากนี้มีความเชื่อว่า ใบของต้นราชพฤกษ์เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพราะในพิธีทางไสยศาสตร์ให้ใบทำน้ำพุทธมนต์สะเดาะเคราะห์ได้ผลดีดังนั้นจึงถือว่าต้นราชพฤกษ์เป็นไม้มงคลนาม (จาก <https://sites.google.com/site/khxnkaendexcra/02-naeana-canghwad-khxnkaen/th-dxkmi-praca-cang-hwad-khxy-kaen>)

ลายพานบายศรี หมายถึง ความมีมิตรภาพ ประเพณีการผูกเสี่ยว และการยินดีต้อนรับผู้มาเยือนของประชาชนชาวขอนแก่น ซึ่งจังหวัดขอนแก่นมีประเพณีเก่าแก่ คือ ประเพณีผูกเสี่ยว เป็นประเพณีดั้งเดิมของกลุ่มวัฒนธรรมไท-ลาว คำว่า “เสี่ยว” นั้น ภาษาอีสานหมายถึงเพื่อนรัก หรือเพื่อนตาย การผูกเสี่ยวก็คือ การสัญญาที่จะเป็นเพื่อนรัก ร่วมเป็นร่วมตายกัน โดยใช้ฝ่ามือผูกข้อนิ้วของแต่ละคนเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ทั้งคู่ ซึ่งเป็นพิธีทางพราหมณ์ มีพานบายศรี มีพิธีกรรม

ลายขอ หมายถึง สัญลักษณ์แห่งความอยู่ดีกินดี ความอุดมสมบูรณ์ของประชาชนชาวขอนแก่น เป็นลายหมีดั้งเดิม ลวดลายมีลักษณะเหมือนตะขอ จุดเด่นของผ้านั้นจะเป็นลายที่มี ขนาดใหญ่ทั้งผืนจะใช้เส้นซิกแซกเป็นหลักสลับไปมา ส่วนของปลายเส้นจะหวัดม้วนเข้าไป (ปิยะนุช ไสยกิจ, เกียรติศักดิ์ เขียวมั่ง, และนพคุณ นิสามณี., 2558 : 154)

ลายโคม หมายถึง การสืบทอดภูมิปัญญาวัฒนธรรมของชาวขอนแก่น แสดงถึงความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งชาวขอนแก่นมีประเพณีการปล่อยโคมลม เป็นประเพณีท้องถิ่นเก่าแก่ มีที่มาจากคติความเชื่อที่ว่าในช่วงเข้าพรรษา พระสงฆ์ต้องจำพรรษาอยู่แต่ในวัด ไม่สามารถออกอุทงค์โปรดสัตว์ไปในที่ต่าง ๆ ได้ เป็นโอกาสให้ภุมมิจิศาจออกสร้างเหตุร้ายเภทภัยแก่ประชาชนในแถบนี้ เป็นประจำทุกปี เทวดาอารักษ์ ที่สถิตอยู่บนสวรรค์จึงลงมาปกป้องรักษาชาวบ้านในช่วงเข้าพรรษา ดังนั้นในช่วงที่ออกพรรษาประชาชนจึงมีการปล่อยโคมลมเพื่อส่งเทวดาอารักษ์เหล่านั้น กลับคืนสู่สวรรค์ และยังถือเป็นการปล่อยทุกข์โศก อับมงคลต่างๆ ให้อลอยไปกับโคมลมด้วย ซึ่งโคมลม

จะทำด้วยกระดาษแก้วมาต่อติดกันเป็นรูปทรงกระบอกมีปล่องทางด้านล่างใช้บรรจุควันเพื่อทำให้คอมลลอยขึ้นฟ้า ทั้งนี้ คอมลโฮมฮัก (Home Hugs) ของเทศบาลนครขอนแก่น ได้ติดใบฎีกาบอกบุญไปพร้อมกับคอมลดังกล่าวด้วย ซึ่งหากคอมลไปตกที่หมู่บ้านหรือพื้นที่ใด เทศบาลนครขอนแก่น จะจัดผ้าป่าไปทอดถวายที่วัด ในหมู่บ้านนั้น (<https://www.khonkaenlink.info/home/news/225.html>) โดยลวดลายมีการประยุกต์ตัวลายให้มีลักษณะคล้ายกับคอม มีลายหลักตรงกลางและใช้สีเหลืองทองแทนตัวคอมที่กำลังส่องสว่าง ใช้สีน้ำตาลเข้มแทนดวงไฟตรงกลาง (ปิยะนุช ไสยกิจ, เกรียงศักดิ์ เขียวมั่ง, และนพคุณ นิสามณี., 2558 : 154)

ลายกนก หมายถึง อาณาเขต บริเวณที่ได้รับการอารักขาให้เกิดความมั่นคง ปลอดภัย ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ตลอดจนไป ลายหมึกเป็นลายต้นแบบที่เก่าแก่ของผ้าพื้นเมืองในจังหวัดขอนแก่น เป็นลายมัดหมี่ที่ประยุกต์จากสวิงหรือแหของชาวบ้านใช้เป็นอุปกรณ์ในการทำมาหากิน สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชนลักษณะของลาย ลายผ้าจะใช้สีสลับกันอย่างสวยงาม มีความโดดเด่นในเรื่องของสีใช้สีที่มีความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิม คือสีน้ำตาล (เม็ตมะขาม) เป็นสีหลักของลวดลาย (ปิยะนุช ไสยกิจ, เกรียงศักดิ์ เขียวมั่ง, และนพคุณ นิสามณี., 2558 : 154)

ลายปักจับหรือหมากจับ หมายถึง ความรัก ความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประชาชนชาวขอนแก่น มีแรงบันดาลใจเกิดจากต้นพืช (หญ้า) ชนิดหนึ่งในธรรมชาติเวลาเดินผ่านดอกหมาก จับ จะมีลักษณะเกาะติดแน่นตามเสื่อผ้า จากการสังเกตรูปลักษณะที่มีความสวยงามในตัวของมันเอง จึงได้นำมาทำเป็นลายผ้า เกิดเป็นลายเล็ก ๆ ลักษณะของ ลวดลายหมากจับ เป็นลายสีน้ำตาลอ่อน วางเป็นกลุ่มบนพื้นสีน้ำตาลเข้ม ในลายผ้า หมากจับอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นระเบียบทั่วทั้งผืน เว้นระยะห่างของลายอย่าง สวยงาม (ปิยะนุช ไสยกิจ, เกรียงศักดิ์ เขียวมั่ง, และนพคุณ นิสามณี., 2558 : 154)

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาองค์ประกอบของผ้าไหมลายแคนแก่นคูณ : เกร็ดเล็กประจักษ์ จังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อศึกษาองค์ประกอบของผ้าไหมลายแคนแก่นคูณอันเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดขอนแก่นที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม ประเพณีและวัฒนธรรมของจังหวัด สรุปผลการวิจัยตามกรอบวัตถุประสงค์ตามที่ได้ศึกษาและวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์และเอกลักษณ์ พบว่า

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์

องค์ประกอบของผ้าไหมลายแคนแก่นคูณอันประกอบด้วยลวดลายทั้ง 7 เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดขอนแก่นที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมของจังหวัดดังนี้

1. สัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติ ได้แก่

ลายดอกคูณ ที่เป็นดอกไม้ประจำจังหวัดขอนแก่นและประจำชาติ ลักษณะทางธรรมชาติของต้นคูณจะนิยมปลูกเป็นไม้ประดับในพื้นที่เขตร้อนและกึ่งเขตร้อน เจริญเติบโตได้ดีที่สุดในที่โล่งแจ้ง

ปลูกได้ทั้งดินร่วนซุย ดินร่วนปนทราย ดินร่วนเหนียว ทนต่อความแห้งแล้งและดินเค็มได้ดี แต่ไม่ทนในอากาศหนาวจัด จึงเหมาะกับสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศของจังหวัดขอนแก่นเป็นอย่างดี จังหวัดขอนแก่นจะปลูกต้นคูณมากมายตามสถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะถนน 3 สายหลักที่สำคัญของ จ.ขอนแก่น ที่ถูกยกให้เป็นถนนดอกคูณ คือ ถนนกัลปพฤกษ์ ข้างมหาวิทยาลัยขอนแก่น ถนนมะลิวัลย์ ช่วงหน้ามหาวิทยาลัยขอนแก่นไปจนถึงจุดตัดถนนเลี่ยงเมืองสายขอนแก่น-อุดรธานี และ ถนนทางเข้าท่าอากาศยาน จ.ขอนแก่น ที่มีต้นคูณนับร้อยต้นออกดอกสวยงาม ซึ่งจัดเป็นเสน่ห์และแลนด์มาร์คด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดขอนแก่น ซึ่งจะมีนักท่องเที่ยวมาถ่ายรูปกับดอกคูณเมื่อมาเยือนจังหวัดขอนแก่น แสดงถึงความ เป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัด

2. สัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ ได้แก่

สัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ ได้แก่ ชาวขอนแก่นมีรายได้เสริมจากการเก็บผักแห้งหรือหมากแก่นคูณไปจำหน่ายแก่ประเทศจีน เป็นการสร้างรายได้แก่ตนเองและจังหวัด ส่งผลดีด้านเศรษฐกิจกับประเทศไทยด้วย

3. สัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับสังคม ได้แก่

ลายแคน ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีภาคอีสานและเป็นสัญลักษณ์ของชาวขอนแก่น ชาวขอนแก่นรวมทั้งชาวอีสานมักจะมีอุปนิสัยร่าเริงสนุกสนานเหมือนกันเสียงดนตรีพื้นเมืองของจังหวัดที่มีลักษณะฟังแล้วสนุกสนาน ดังเคยปรากฏเป็นข่าวที่สุดอัจฉริยะเผยแพร่ในเพจเฟซบุ๊ก อี๊ด โป่งกลางสะออนแฟนคลับ ที่ระบุข้อความว่า อัจฉริยะเสียงแคนทำให้คุณตาวัย 108 ปี จากอาการป่วยรอวันตายขยับร่างกายสนุกสนานไปตามท่วงทำนองแคนที่ลูกชายมาเป่าให้พ่อฟังตามที่ท่านต้องการอยากได้ยินเสียงแคนก่อนตาย (จาก <https://www.khonkaenlink.info/home/news/1623.html>)

ลายกง เป็นสัญลักษณ์ที่แทนความมั่นคง ปลอดภัย ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ตลอดไปของคนขอนแก่นซึ่งซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ชาวขอนแก่นรู้สึกมีความมั่นคงและปลอดภัยไร้กังวล และได้รับการปกป้องคุ้มครองเมื่ออยู่ใน จ.ขอนแก่น ซึ่งเป็นบ้านเกิด ความรู้สึกมั่นคง ปลอดภัยนี้ ส่งผลให้ผู้อาศัยเกิดความอบอุ่น รักในถิ่นฐานบ้านเกิดตนเอง มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคมและดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตลอดไป

ผลการวิจัยเรื่อง ศึกษาลวดลายกราฟิกบนผ้าไหมมัดหมี่อำเภอชนบทจังหวัดขอนแก่นเพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ ของ ปิยะนุช ไสยกิจ, เกริญศักดิ์ เขียวมิ่ง และ นพคุณ นิคามณี ได้วิเคราะห์ลายหมี่กงว่า เป็นลายต้นแบบที่เก่าแก่ของผ้าพื้นเมืองในจังหวัดขอนแก่น เป็นลายมัดหมี่ที่ ประยุกต์จากสวิงหรือแหของชาวบ้านใช้เป็นอุปกรณ์ในการทำมาหากิน สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งลายหมี่กงที่เป็นองค์ประกอบในผ้าไหมลายแคนแก่นคูณนั้น ให้นิยามคำว่า “กง” ในความหมายว่า เขตแดน, บริเวณ, สิ่งที่มีลักษณะกลมหรือคล้ายวงกลม เป็นสัญลักษณ์แทนความหมายแบบตรงไปตรงมาที่สัมพันธ์กับสภาพสังคมของชาวขอนแก่น ความเป็นอยู่ในบริเวณที่ได้รับการอารักขาให้เกิดความมั่นคง ปลอดภัย ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ตลอดไป

ลายขอ เป็นสัญลักษณ์แห่งความอยู่ดีกินดี ความอุดมสมบูรณ์ของประชาชนชาวขอนแก่น แสดงถึงการพัฒนาด้านต่าง ๆ พัฒนาเมืองและพัฒนาความเป็นอยู่ของขอนแก่นในประชาชนมีความอยู่ดีกินดีอย่างผาสุกในปัจจุบัน

ลายพานบายศรี มีความเชื่อมโยงกับประเพณีการผูกเสี่ยว ซึ่งการผูกเสยวนั้น นับว่ามีประโยชน์มากมาย ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง เพราะการมีเสี่ยว หมายถึง การมีเพื่อนตายที่มีความรัก ความจริงใจ ความเข้าใจต่อกันเป็นอย่างดี ซึ่งความรักความเข้าใจนี้จะช่วยให้บุคคลในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขฉันท์พี่น้อง มีอะไรก็สงเคราะห์เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน

ลายปักจับหรือหมากจับ

แสดงถึงความรักความสามัคคีของคนในสังคม คนขอนแก่นมีความรัก ความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูล และร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยกันเสมอ ไม่ว่าจะเป็นการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ เช่น ชาวเมื่อวันที่ 28 พ.ย. 62 ที่บริเวณรอบศาลหลักเมืองขอนแก่น นายสมศักดิ์ จังตระกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น นำนางรำทั้ง 26 อำเภอของจังหวัดขอนแก่นรวม 1 แสนคน รำบวงสรวง 10 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ คูเมืองขอนแก่น และฉลองขอนแก่นครบรอบ 222 ปี (จาก <https://www.khonkaenlink.info/home/news/9466.html>) จากเหตุการณ์นี้เป็นตัวอย่างของความรัก ความสามัคคี รวมพลังของคนในจังหวัดกันจัดงานได้อย่างยิ่งใหญ่ให้ปรากฏต่อสายตาทั้งคนไทยและต่างชาติ

4. สัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับความเชื่อ

ลายดอกคูณ คนไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับไม้มงคล ว่าต้นคูณ หรือราชพฤกษ์มีความเป็นสิริมงคลและมีคุณค่าสูง และการปลูกต้นคูณหรือราชพฤกษ์ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของที่อยู่อาศัยก็เป็นภูมิปัญญาในการปลูกเรือนสร้างที่อยู่อาศัยให้ช่วยลดความร้อนที่แผงมากระบบความเชื่ออีกด้วย

ลายโคม การปล่อยโคมเป็นประเพณีท้องถิ่นเก่าแก่ มาจากคติความเชื่อโดยจะทำในช่วงเข้าพรรษาเพื่อส่งเทวดาอารักษ์กลับคืนสู่สวรรค์ และยังถือเป็นการปล่อยทุกข์โศก อับมงคลต่างๆ ปล่อยให้ไปกับโคลมด้วย

5. สัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับความเชื่อประเพณีและวัฒนธรรม

ลายดอกคูณ มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกับประเพณีสงกรานต์ จ.ขอนแก่นจะมีการจัดงานประเพณีสุดยอดเยี่ยมสงกรานต์อีสานเทศกาลดอกคูณ-เสียงแคน และถนนข้าวเหนียว ขึ้นในระหว่างวันที่ 13-15 เมษายน ของทุกปี ซึ่งสื่อถึงฤดูกาลท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลสงกรานต์ได้เริ่มต้นขึ้นแล้ว เป็นการเชื่อมโยงประเพณีสงกรานต์เข้ากับดอกคูณอันเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัด ซึ่งต้นคูณออกดอกเหลืองอร่ามและสวยงามที่สุดในช่วงปลายเดือนมีนาคม-เมษายน ในช่วงเทศกาลนี้

ลายพานบายศรี เชื่อมโยงกับประเพณีผูกเสี่ยว เป็นการสืบทอดวิถีชีวิตของ คนไทย คนลาว สืบทอดกันมาช้านาน ซึ่งจะจัดให้มีในงานเทศกาลโหม่นนาชาติประเพณีผูกเสี่ยวและงานกาชาด จัดขึ้นในระหว่างวันที่ 29 พฤศจิกายน-10 ธันวาคม ของทุกปีที่ จ.ขอนแก่น

ลายโคม เป็นประเพณีท้องถิ่นเก่าแก่ มาจากคติความเชื่อ โดยจำทำในช่วงเข้าพรรษาเพื่อส่ง เทวดาอารักษ์กลับคืนสู่สวรรค์ และยังถือเป็นการปล่อยทุกข์โศก อับมงคลต่างๆ ให้ออกไปกับโคมลม ด้วย

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์

จากการวิเคราะห์ความหมายในสัญลักษณ์ลายทั้ง 7 ที่นำมารวมเป็นผ้าไหมลาย “แคนแก่นคูน” นั้น เป็นองค์รวมของเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของจังหวัดขอนแก่นในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมของ จ.ขอนแก่น นำมาผนวกกับศิลปะการทอผ้าไหมมัดหมี่ของชนบทที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก จึงกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ได้รับความสนใจจากทั้งคนไทยและต่างชาติ สร้างชื่อเสียงและสร้างรายได้เข้าประเทศไทยจำนวนมาก

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้ทำให้ทราบความสัมพันธ์ของผ้าไหมลายแคนแก่นคูนอันเป็นเอกลักษณ์ผ่านทาง สัญลักษณ์ที่ปรากฏบนลายผ้าทั้งในแง่ธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งนำไปพัฒนาการสร้างเอกลักษณ์ประจำจังหวัดแต่ละจังหวัด ซึ่งจะสร้างชื่อเสียง ภาพลักษณ์ที่ดี และรายได้ให้กับประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- เก็บหมากแก่นคูนแห้งสร้างรายได้หลังมีการนำเป็นส่วนประกอบของยา. (2563). [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://www.newstawan.com/?p=14489>
- ขอนแก่นเดือดร้อน. (ม.ป.ป.). ดอกไม้ประจำจังหวัดขอนแก่น. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://sites.google.com/site/khxnkaendexra/02-naeana-canghwad-khxnkaen/th-dxkmi-praca-cang-hwad-khxy-kaen>
- ขอนแก่น "มิน พีชญา" ร่วมรื้อบวงสรวง10สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ฉลองครบรอบ 222 ปี. (2563). [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://www.khonkaenlink.info/home/news/9466.html>
- ขอนแก่นลิงก์. (2563). 3 สายถนนดอกคูนเมืองขอนแก่น พร้อมใจกันออกดอกบานสะพรั่ง. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://www.khonkaenlink.info/home/news/8085.html>
- ขอนแก่นลิงก์. (2563). อัศจรรย์เสียงแคน! ทำให้คุณตาวัย108ปีขยับร่างกายสนุกสนานไปตามเสียงเพลง. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://www.khonkaenlink.info/home/news/1623.html>
- ทีมบรรณาธิการ. (2561). ขอนแก่นเมืองมาตของโลก. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://www.creativethailand.net/en/article/detail/359->
- นครขอนแก่น ปล่อยโคมลมโหมชัก สืบทอดวัฒนธรรมอีสาน. (2563) [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://www.khonkaenlink.info/home/news/225.html>
- น้องดอกคูน. (2563) “แคนแก่นคูน” KAN-KAEN-KOON. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://khonkaenlink.info/home/news/7020.html>

- น้องดอกคูณ. (2563). ผูกเสี้ยว-งานไหม @ขอนแก่น. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://www.khonkaenlink.info/home/news/9239.html>
- ปิยะนุช ไสยกิจ, เกียรติศักดิ์ เขียวมั่ง, และนพคุณ นิสามณี. (2558). ศึกษาตลาดลายกราฟิกบนผ้าไหมมัดหมี่อำเภอชนบทจังหวัดขอนแก่นเพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์. วารสารวิชาการศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. 6(2) :149-164
- ปิยะวรรณ ปิ่นแก้ว, เกียรติศักดิ์ เขียวมั่ง, และพรสนอง วงศ์สิงห์ทอง. (2560). การศึกษาเอกลักษณ์ภาพลักษณ์ บุคลิกภาพจังหวัดนครปฐม. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย, 37(1) : 223-244.
- มณีรัตน์ วัฒนชนะมงคล. (2013). แคน. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://www.lib.ru.ac.th/journal2/?p=3619>
- ระบบสารสนเทศศูนย์อนุรักษ์ผ้าไหม. (ม.ป.ป.). ผ้าไหมมัดหมี่ชนบท. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก https://www.qsds.go.th/silkcotton/k_8.php
- วันทนา มาศวรรณ. (2553). ไตรลักษณ์ ภาพลักษณ์ อับลักษณ์ สัญลักษณ์ เอกลักษณ์ อัตลักษณ์. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://www.gotoknow.org/posts/415188>
- สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดขอนแก่น. (ม.ป.ป.). ประวัติการผูกเสี้ยว หรือ พิธีผูกเสี้ยว. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก https://pr.prd.go.th/khonkaen/main.php?filename=kk_08